

LITICE U PLZNĚ, okr. Plzeň-město, Plzeňský kraj

Zaniklý středověký hrad

13.–16. století

Význam: Jeden z nejstarších šlechtických hradů v Čechách. Archeologicky dobře zachovalá památka, umožňující nejen rekonstrukci středověké hradní zástavby, ale i posouzení dalšího využití lokality v novověku a v období druhé světové války.

Historie: *Hrad byl založen na výrazném, ze strategického hlediska výhodném skalnatém ostrohu. Lokalita byla osídlena už v pravěku, přičemž nelze vyloučit, že již v eneolitu byla také ohrazena. V předpolí hradu, v místě dnešní školní budovy z r. 1927, se nacházel další areál, vymezený mělkým příkopem a *valem, který mohl souviset právě s pravěkým využitím lokality.

Nejstarší zmínka o hradu pochází z r. 1212, kdy se vyskytuje v predikátu (přídomku) Oldřicha z Litic z rodu Drslaviců. S určitostí nelze říci, zda

se predikát vztahoval přímo k samotnému hradu, nebo k jinému objektu, který mohl stát na místě pozdějšího hradu či v jiné části Litic. Vznik kamenného hradu můžeme každopádně datovat do první poloviny 13. století. V r. 1316 hrad dobyl v souvislosti se sporem pánů z Litic Jan Lucemburský, ale zřejmě jej příliš nepoškodil. Jeho majitelé ho získali zpět až po zaplacení pokuty ve výši 200 kop grošů. V r. 1343 byla na hradě podepsána smlouva mezi Drslavici a zástupci plzeňské obce ohledně hranic panství a k r. 1367 byla *vesnice Litice s hradem uváděna jako majetek chotěšovského kláštera, který hrad patrně i s příslušenstvím pronajímal. V r. 1422 zastavil Zikmund Lucemburský některé majetky chotěšovského kláštera Vilémovi z Rýzemberka a v r. 1448 odprodal Litice Bedřichovi z Donína. Ves Litice s „tvrzí“ a dvorem však zů-

↑ Hradní jádro oddělené od předhradí mohutným příkopem. Foto J. Marounek, 2010.

□ Plán lokality podle Novobilský – Rožmberský 1996 a Hložek 2012; upravil M. Kuna.

stala v majetku chotěšovského klášte-
ra až do jeho zrušení v r. 1782.

Do 16. století hrad dále střídal
držitele a stával se předmětem ma-
jetkoprávních sporů. Před r. 1543
nechal Václav Běšin z Běšin opravit
„litickou tvrz“. Tou se nejspíše myslí
jádro hradu, které bylo v té době ještě
obyvatelné a využívané spíše hospo-
dářsky, pro což hovoří i povrchové ná-
lezy keramiky tohoto stáří v hradním
areálu. V průběhu 16. století hrad
nejspíše zanikl a od té doby sloužil
jako zdroj stavebního materiálu.

Ruiny hradu ve strategicky vý-
hodné poloze byly potom ještě využity
během druhé světové války jako kon-
trolní stanoviště německé armády.

Popis: Hrad se nachází na výrazném
spilitovém ostrohu s nadmořskou
výškou 350 m, který obtéká na již-
ní a západní straně Litický potok.
Jeho dispozice je dvojdílná – skládá
se z *předhradí (**B**) a vlastního jádra
(**A**). Čelo hradu zajišťoval zdvojený
šijový příkop se dvěma valy. Vnější
příkopem (**C**) dnes vede cesta smě-
řující k zadní části školní budovy.
Z druhého příkopu a valu jsou kvůli
relativně nedávnému zemědělskému
využití patrné jen nevýrazné terénní
vlny, které jsou lépe než v terénu vi-
dět na trojrozměrné vizualizaci hradu.

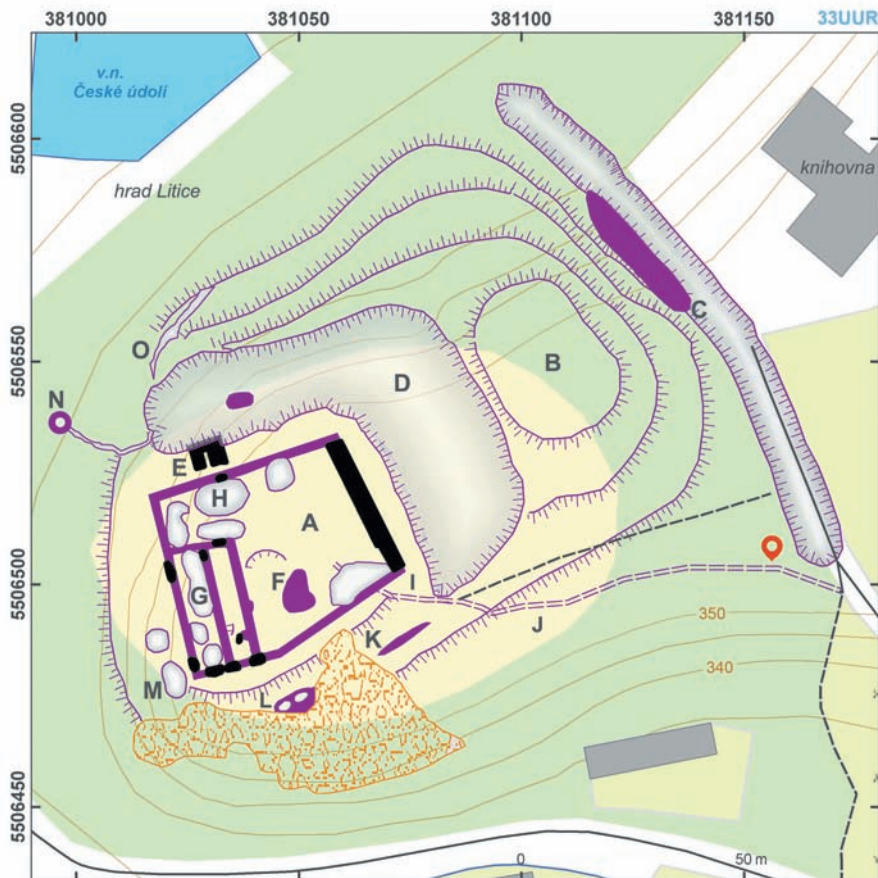
Půdorys předhradí připomíná str-
nově obrácené písmeno „L“. Na zá-
padní straně je předhradí vymezeno
mohutným příkopem (**D**), který je vy-
lámán do skalního podkladu a přibliž-
ně ve dvou třetinách šíře ostrohu se
téměř pravoúhle stáčí k západu. Toto
zdánlivě komplikované řešení mělo
svůj význam: při stavbě příkopu bylo
získáno nemalé množství stavebního
materiálu a zároveň mohla přístupová
komunikace vést lépe hájitelnou zú-

ženou částí předhradí mezi příkopem
a prudkým svahem hradního ostrohu.
Příchozí tak byl nucen obcházet čelo
hradního jádra až k místu nástupu
na most, který spojoval předhradí
s vysunutou branskou věží (**E**). Brána
byla původně opatřena kolébkovým
padacím mostem.

Vlastnímu hradnímu jádru (**A**)
nepravidelného lichoběžníkovitého
půdorysu dominoval samostatně
stojící okrouhlý *bergfrit, jehož pozů-
statkem je výrazný kuželovitý útvar
(**F**). Na západní straně byl situován

rozměrný dvoutraktový palác (**G**),
dochovaný v podobě výrazných te-
rénních relikvů a několika řádek
licovaného nadzemního zdiva. Zá-
stavba podél severní strany (**H**) bývá
interpretována jako boční palácové
křídlo, vměstnané mezi obvodovou
hradbu a kratší, severní zeď paláce,
který byl přistaven k západní hradbě
jádra. Za předpokladu, že se do hrad-
ního jádra vstupovalo od severu, by
však existence takového palácového
křídla značně komplikovala komuni-
kační schéma této části hradu. Jako

pravděpodobnější se proto jeví, že jde o zástavbu pozdně gotického stáří nebo ještě mladší, tedy o budovy z období, kdy již redukovaný hradní areál zdaleka neplnil všechny své původní funkce. V té době bylo totiž hradní jádro přístupné po náspu (**I**), který uzavíral jižní vyústění příkopu mezi jádrem a předhradím. Tento násep na východní straně koresponduje se zaniklou cestou (**J**) směřující svahem k aglomeraci pod hradem.

Jižní a částečně také západní stranu jádra hradu chránil *parkán (**K**), v jehož jižní části a v prostoru jihozápadního nároží nacházíme stopy zástavby. Některé z těchto objektů, zejména dvojdílná stavba nad jižní, vnější hranou parkánu, kterou poškodilo lámání kamene, působí spíše jako provizorium či kontrolní stanoviště z druhé světové války (**L**). Pozůstatky zástavby parkánu v místech jihozápadního nároží však svědčí o existenci rozměrnějších kamenných, patrně podsklepených budov (**M**). Zajímavé je, že právě jižní a západní strana hradu byla zajištěna parkánem, přestože jsou tyto části hradního areálu nejlépe chráněny příkrými skalními stěnami. Smysl parkánu v této části hradního jádra, která byla z prostoru podhradní aglomerace vystavena největší pozornosti, je tak možné hledat spíše v oblasti tzv. demonstrační architektury.

Ve svahu pod západním vyústěním příkopu leží nevelký *konkávní objekt kruhového půdorysu o průměru 2,5 m (**N**). Je umístěn přímo nad dnešní silnicí spojující Litice, Dobřany a Plzeň-Valchu. Vzhledem k rozměrům i poloze objektu se jako nejpravděpodobnější jeví, že se jednalo o kontrolní stanoviště či kulometné hnízdo z období druhé světové války.

← Letecký snímek hradního areálu. Foto L. Šmejda, 2009.

↓ Trojrozměrná vizualizace reliktů hradu. Podle Hložek 2012.

↙ Hradní areál v pohledu od jihovýchodu. Foto Z. Kačerová, 2014.

Klikatý zákop (O) při severní hraně předhradí má pak nejspíše rovněž souvislost s tímto druhotným využitím hradního areálu.

Z lokality se nabízí výhled na jižní část Plzně a centrum někdejší vsi Litice s gotickým kostelem sv. Petra a Pavla. Počátky kostela, vystavěného patrně na místě starší stavby, je možné *datovat do první poloviny 14. století. Exteriér si uchoval řadu původních kamenných architektonických prvků včetně románských článků, které byly v gotické stavbě použity druhotně. [jhl]

Literatura: Durdík 1978; Novobilský – Rožmberský 1996; Durdík 2009; Hložek 2012.

Navigační bod: N 49°41'57.61", E 13°21'06.98" (vstup z předhradí).

Přístup: Z doporučeného místa parkování v ulici K Valše obejít hrad k jeho vstupu z východu.

Rizika: Žádná. Díky dlouhodobému využití hradního jádra jako pastvin a díky stabilní údržbě je hradní areál dobře přehledný.

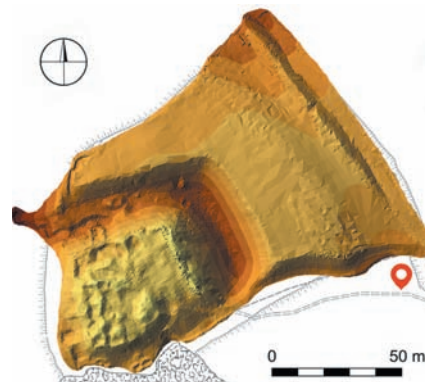
Okolí: [1] Plzeň (PM), mohylník střední a mladší doby bronzové v poloze Nová Hospoda: N 49°42'59.11", E 13°18'49.97" (3,3 km).

[2] Štěnovice (PJ), židovský hřbitov s náhrobky od první poloviny 19. století: N 49°40'26.14", E 13°24'23.58" (4,9 km).

[3] Plzeň (PM), Západočeské muzeum: N 49°44'41.53", E 13°22'44.65" (5,5 km).

[4] Dobřany (PJ), kamenný most, pravděpodobně z počátku 15. století: N 49°39'22.36", E 13°17'14.54" (6,6 km).

[5] Úherce u Nýřan (PS), vyhlídková věž u přírodní rezervace Nový rybník: N 49°41'37.40", E 13°14'22.22" (8,0 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Čísecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.